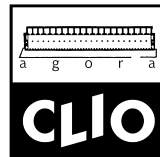


Ketrin Hikli

**MINHENSKO
SKRIVENO
UMETNIČKO BLAGO**

**Hitlerov trgovac i
njegovo tajno nasleđe**

Prevela s engleskog
Ksenija Todorović



Beograd, 2018

Sadržaj

Prolog	9
1. <i>Dva jahača na plaži</i>	13
2. Varvarska umetnost	31
3. Ostrvo slobodne misli	50
4. Nagodbe s nečastivim	69
5. Preživeti pakao	100
6. Tajne i laži	120
7. Mračno nasledstvo	142
8. Prodaja plena	155
9. Tužilac iz Augsburga	172
10. Svet je ostao bez daha	182

11. Kasna pravda	202
12. Balast za Bern	226
Epilog	241
Porodično stablo Gurlitovih	243
Bibliografija	244
Zahvalnica	255
Indeks	257

Za Pola, Anteu, Džajlsa i Điniju Hikli

Prolog

Kornelijus Gurlit, slabašni sedi starac avetinjski bledog lica i vodenastih očiju, sedeo je u jednom uglu svog minhenskog stana. Bio je februar 2012. godine.

Ekipe zvaničnika s belim rukavicama na rukama prekopavale su po njegovom isposničkom životu, osvajali njegov privatni prostor i pakovali najvrednije što je imao u kartonske kutije u kojima će sve to i odneti.

Ostali su četiri dana. Slika Maksa Libermana na kojoj su prikazana dva jahača na plaži skinuta je sa zida, Šagal je nestao iz kredenca, Matis je izvađen iz fioke i nestao u kutiji.

Nestale su i rolne crteža i grafika koje je držao u malom koferu; bila su to dela Pabla Pikasa, Edgara Degaa, Pola Sezana, Ogista Renara, Edvarda Munka, Franca Marka i Ota Diksa. Mnoge večeri proveo je pomno razgledajući te slike – požuteli papir podsećao je na blistavo doba kreativnosti i nadahnuća, opasnosti i dekadencije.

Nije to bio samo imetak. On je pričao sa svim tim stvarima. Bile su mu zamena za porodicu, prijatelje, ljubavi. Gurlit je imao samo svoja umetnička dela i ona su mu bila jedino društvo koje je želeo u svojim poznim godinama. Roditelji su mu umrli pola veka ranije, sestra nedavno, od raka.

Sada su i slike nestale i to ga je ožalostilo više nego sestrina smrt. Bio je ljut na nju što je umrla pre njega. Benita bi znala kako da spreči ove strance da očevu dragocenu zaostavštinu spakuju u kutije i odnesu.

Zar nisu mogli da sačekaju da i Kornelijus umre?

Krivio je pomalo i sebe. Otac je sve te slike spasao od nacista, od bombi i požara, od Crvene armije. A sada on, Kornelijus, nije mogao da ih odbrani od ovih stranaca koji su zujali kroz njegov stan.

Njegov imetak! Kako se usuđuju? Šta hoće od njega? Nije on kriminalac. Rekli su mu da su ta dela ukradena od nacista. Gluposti! Dela su spasena od nacista.

Rešio je da povrati svoje slike, koliko god. Neće ih se odreći.

*

Taj čudni usamljeni starac samo jednom je javno progovorio – u intervjuu koji je dao nemačkom magazinu *Der Spiegel*. Jedina želja bila mu je da živi u miru i da u tišini pazi svoja umetnička dela. Međutim, nije bilo tako suđeno. Ceo svet je bio zaokupljen njime i njegovom kolekcijom i otvorena je rasprava o nacističkim zlodelima koja tek treba ispraviti. Neka umetnička dela, koja su desetina godina provela skrivena u njegovom stanu bila su ukradena od Jevreja koji su pod Adolfom Hitlerom izgubili sve – mogućnost da zarade za život, identitet, dom a, u nekim slučajevima, i život.

Poslednje godine isposničkog života Kornelijusa Gurlita neće biti mirne. Tužilac je pokrenuo krivičnu istragu protiv njega, novinari su mu opsedali kuću, a on je bio zasut zahtevima naslednika jevrejskih kolekcionara koji su ranije progonjeni i čija je imovina konfiskovana pre više od sedamdeset godina.

Lično je imao polarizirajuću ulogu u složenoj pravnoj raspravi koja je podstakla nevericu, gnev i saučešće, i istovremeno Nemačkoj namekala potrebu da u svetlu nacionalne odgovornosti razmotri najtamniju stranicu svoje istorije. Najbitnije je bilo to što su ljudi postali svesni da hiljade umetničkih dela čame u privatnim i javnim kolekcijama širom sveta i da nikad nisu vraćena zakonskim vlasnicima – a njih je Ronald Lauder, predsednik Svetskog jevrejskog kongresa nazvao „poslednjim zarobljenicima Drugog svetskog rata“. Bilo je sve izvesnije da će nemački sud presuditi da Kornelijus može da zadrži svoja dela i svima je postalo jasno da je zakonski sistem nemoćan da ispravi tu istorijsku grešku.

Kada se uzme u obzir koliko je retko izlazio iz svog stana, Kornelijus je ostvario izuzetan uticaj.

Iz bolničkog kreveta tokom poslednjih nedelja života, pod ogromnim javnim pritiskom, Kornelijus je postavio moralni standard koji bi brojni direktori muzeja, trgovci umetničkim delima i privatni kolekcionari trebalo da poštuju. On se zavetovao da će na zahteve naslednika primeniti međunarodna Vašingtonska načela. Ta neobavezujuća uputstva o tome kako se odnositi prema umetničkim delima koja su nacisti pokrali, a koja se nalaze u privatnim zbirkama, potpisali su 1998. godine predstavnici četrdeset četiri zemlje. Međutim, muzeji i političari veoma često se ne obaziru na njih. Privatni kolekcionari, izuzev Kornelijusa Gurlita, nisu obavezni da ih poštuju.

Za porodice koje su poharane, zanemarivanje nacističkih zločina uvećava nepravdu koju su pretrpele. Niko ne može da vrati milione ljudi koji su izgubili život tokom holokausta. Međutim, pokradena umetnička dela mogu i moraju biti vraćena porodicama od kojih su ukradena.